

fiju odgoja, u mnogim je europskim zemljama, osobito socijalističkima, prevladao herbartovski pristup da je p. »normativna znanost« jer je kao takva najbolje mogla odgovoriti svojem ideološkom zadatku koji joj je politika namijenila. U novije doba i s raspadom socijalističkog poretka p. se na tragu trećeg pristupa oblikuje u modernu teorijsku znanost o odgoju usporedno s razvitkom filozofije odgoja. Razvitat andragogije, zbog sve izraženije potrebe cjeloživotnog obrazovanja, sve više dovodi u pitanje primjerenost naziva pedagogije za opću znanost o odgoju.

→ OBRAZOVANJE; ODGOJ; PAIDEJA Mil. Po.

Lit.: R. Alexander: *Essays on Pedagogy*, 2008. – H. Giesecke: *Uvod u pedagogiju*, 1993. – J. F. Herbart: *Allgemeine Pädagogik aus dem Zweck der Erziehung abgeleitet*, 1806. – E. Hufnagel: *Filozofija pedagogike: studije o Kantovom, Natorpovom i Hömigsvaldovom temeljnom pedagogičkom nauku*, 2002. – H.-C. Koller: *Grundbegriffe, Theorien und Methoden der Erziehungswissenschaft*, 2006. – A. Liesner, I. Lohmann (ur.): *Gesellschaftliche Bedingungen von Bildung und Erziehung*, 2010. – J. Marinković: *Učiteljstvo kao poziv: rastakanje pedagogije i potraga za smislom*, 2008. – S. Matičević: *K problematici funkcije odgajanja i jedne nauke o njoj*, 1934. – A. Mijatović i dr. (ur.): *Osnove suvremene pedagogije*, 1999. – S. Pataki: *Problemi filozofijske pedagogije*, 1933. – M. Pranić: *Pedagogija*, 2001.

Péguy, Charles, francuski pjesnik i filozof (1873–1914). Učenik H. Bergsona i R. Rollanda. Kao socijalist u mladosti angažirao se u obrani A. Dreyfusa. Od 1900. izdavao je političko-književni dvotjednik *Cahiers de la quinzaine*. Udaljivši se od socijalista, približio se katoličkoj misli. Kritizirao je antiklerikalizam socijalista. Smatrao je kako ideje nastaju iz osjetilnog iskustva. Osnovni je motiv njegova djelovanja borba za istinu i pravdu, koju je prepoznao u Kristovoj žrtvi. Krivca za iščezavanje kršćanstva i za laicizam modernog društva vidio je u kleru, koji je kršćanstvo pretvorio u religiju bogatih te postao oslonac postojećeg reda i poretka. Zatomljena istina kršćanstva sastoji se u milosrđu i otajstvu. Proučavajući društveno-kulturne promjene koje su obilježavale prijelaz iz obrtničke u industrijsku proizvodnju, upozorio je na korjenitu preobrazbu svih društvenih vrijednosti.

Dj.: *De la raison*, 1901. – *Notre patrie*, 1905. – *Situations*, 1907–08. – *Notre jeunesse*, 1910. – *Un nouveau théologien*, 1911. – *L'argent I–II*, 1913. – *Note conjointe sur M. Descartes et la philosophie cartésienne*, 1914. – *Note sur M. Bergson et la philosophie bergsonienne*, 1914. – *Œuvres en prose complètes I–III*, 1987–92.

Lit.: O. P. Duployé: *La religion de Péguy*, 1965. – A. Finkelkraut: *Le mécontemporain: Péguy, lecteur du monde moderne*, 1991. – E. Mounier: *La pensée de Charles Péguy*, 1931. – A. Teysier: *Charles Péguy: une humanité française*, 2008. – H. Tiedemann-Bartels: *Vervaltete Tradition: die*

Kritik Charles Péguy, 1986. – R. Vaissermann: *Charles Péguy: l'écrivain et le politique*, 2003.

Peirce, Charles Sanders, američki filozof i prirodnoznanstvenik (1839–1914). Jedan od posljednjih polihistora svojega doba. Bio je profesor logike na sveučilištima Harvard i Johns Hopkins. Osnivač pragmatizma, najutjecajnije izvorno američke filozofske škole, te tvorca suvremene semiotike kao opće znanosti o znakovima. Autor je mnogih klasičnih radova iz logike, metafizike, epistemologije, filozofije znanosti, semantike i semiotike, filozofije matematike te teorije vjerojatnosti, no i značajnih radova iz kemije, geodezije i astronomije. U logici se Peirce pripisuje utemeljenje suvremene logike relacija te istodobno s G. Fregeom, no nezavisno od njega, teorije kvantifikacije. Peirceovo filozofsko djelo povezuje pragmatizam (koji je poslije preimenovao u *pragmaticizam* kako bi ga se razlikovalo od njegovih pojednostavljenja u radovima W. Jamesa i drugih nastavljača), s naturalizmom i realizmom. Epistemološki, Peirceov je pragmatizam usmjeren protiv kartezijanske fundacionalističke paradigme znanja kao vjerovanja zasnovanoga na temeljima evidentnima po sebi: P. ga artikulira kao falibilističku teoriju fiksiranja ili učvršćenja (u suvremenom žargonu: opravdanja) vjerovanja, prema kojoj je jedini prihvatljiv način fiksiranja vjerovanja znanstvena metoda, a epistemički status vjerovanja funkcija praktičnih posljedica njegova posjedovanja. Semantički, značenje jezičnog izraza stvar je praktičnih posljedica njegove upotrebe, dok, analogno, metodološki pragmatizam određuje status hipoteze s obzirom na njezine posljedice za ukupno istraživanje, koje je tako stvar kolaborativnog, a ne individualnog istraživanja. U filozofiji znanosti P. je zagovarao konvergentni realizam, tezu o postupnom približavanju znanosti jedinstvenom istinitom opisu svijeta, te isticao ulogu abdukcije, primjene argumenata s vjerojatno istinitim premisama. U okviru semiotike P. je uveo standardnu podjelu znakova na ikone (koje stoje u relaciji sličnosti s označenim predmetom, poput geografskih karata), indekse (koji su fizički povezani s predmetom, poput njegova otiska u mekoj podlozi) te simbole (koji su konvencionalno povezani s predmetom, poput jezičnih izraza). U metafizici je prihvatio stotistički realizam, prema kojem su univerzalije potencijali ili dispozicije koje se ostvaruju u pojedinačnim entitetima te razvio znanstvenu metafiziku kao evolucijsku kozmologiju. Z. Ču.

Dj.: »Description of a Notation for the Logic of Relatives«, *Memoirs of the American Academy of Sciences* 9 (1870). – »How to Make Our Ideas Clear«, »The Doctri-

ne of Chances»; «The Fixation of Belief»; «The Probability of Induction», *Popular Science Monthly* 12 (1877–78). – »Deduction, Induction, and Hypothesis»; «The Order of Nature», *Popular Science Monthly* 13 (1878). – »A Theory of Probable Inference«, u: C. S. Peirce (ur.): *Studies in Logic: By Members of the John Hopkins University*, 1883. – »The Architecture of Theories«, *The Monist* 1 (1891). – »The Doctrine of Necessity Examined«, «The Law of Mind», *The Monist* 2 (1892). – »What Pragmatism Is«, *The Monist* 15 (1905). – »A Neglected Argument for the Reality of God«, *The Hibbert Journal* 7 (1908). – *Complete Published Works*, 1977. – *Writings of Charles S. Peirce: A Chronological Edition* I–XXX, 1982ff.

Lit.: M. H. Fisch: *Peirce, Semeiotic, and Pragmatism*, 1986. – C. Hookway: *Peirce*, 1985. – F. Lighvani: *Die Bedeutung von Charles Sanders Peirce für den amerikanischen Pragmatismus*, 2007. – C. K. Ogden, I. A. Richards: *The Meaning of Meaning*, 1923. – D. M. Orange: *Peirce's Conception of God*, 1984. – H. Pape: *Charles S. Peirce zur Einführung*, 2004.

Pei Wei, kineski filozof (267–300). Materijalist, protivnik neodaoizma. U državi Zapadni Jin bio je pomoćnik načelnika državne kancelarije. Protiv Wang Bija napisao traktat *U slavu bitka (Chong you lun)*, utvrđujući ontološki primat bitka nad nebitkom. Opširno razmatrajući ontološka i spoznajna pitanja, upozoravao i na izravnu društvenu štetu od uzdizanja nebitka. U tom je svjetlu sagledavao i odnos materijalnoga i duhovnoga rada. Zauzimao se za podizanje društvenog položaja nižih slojeva. Ubijen u političkim borbama. → OUYANG JIAN; WANG BI; XUANXUE

Lit.: Feng Youlan: *Zhongguo zhhexueshi xinbian (Povijest kineske filozofije u novoj redakciji)* VI, 1986. – Shen Zheng i dr.: *Zhongguo zhhexue shigao (Povijesni pregled kineske filozofije)*, 1980.

Pejović, Danilo, hrvatski filozof (1928–2007). Studirao i doktorirao (1958) na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je i radio od 1955; profesor emeritus od 1999. Bio je predstojnik Katedre za estetiku i Katedre za povijest filozofije, dugogodišnji voditelj poslijediplomskog studija filozofije, te jedan od utemeljitelja Interdisciplinarnoga poslijediplomskog studija filozofije znanosti u Dubrovniku. Prevodio je s engleskoga, njemačkoga i francuskoga. Bio je suradnik Leksikografskog zavoda »Miroslav Krleža«, pokretač *Filozofskog leksikona*. Bavio se gotovo svim filozofskim disciplinama teorijske i praktičke filozofije te filozofije umjetnosti. Razmatrao je odnos klasične i nove ontologije, pitanja moći i nemoći filozofije u svijetu tehnike i amerikanizirane civilizacije, odnos filozofije s ideologijom i znanostu, ulogu hermeneutike u sporazumijevanju prirodnih, duhovnih i društvenih znanosti (gdje se ljudska praksa uspostavlja kao ključ za njihovo međusobno razu-

mijevanje), mnogostrukost čovjekova praktičkog bitka u povijesnom svijetu, te, u novije vrijeme, preispitivao filozofiju egzistencije, povijest ontologije, antičku i modernu znanost i razumijevanje Aristotelove praktičke filozofije u svjetlu aktualnih rasprava o odnosu moderne i postmoderne. Posebnu pozornost pridavao je mnogostrukosti i složenosti oblika suvremenoga života, što svoj izraz nalazi u pluralnosti, partikularnosti i diferenciji više heterogenih oblika zbiljnosti i njihove spoznaje, ali i u bitnim deficitima današnjega pojma napretka.

Dj.: *Francuska prosvjetiteljska filozofija*, 1957. – *Realni svijet: temelji ontologije Nicolaja Hartmanna*, 1960. – *Protiv struje*, 1965. – *Suvremena filozofija Zapada*, 1967. – *Sistem i egzistencija: um i neum u suvremenoj filozofiji*, 1970. – *Nova filozofija umjetnosti: antologija tekstova*, 1971. – *Hermeneutika, znanost i praktična filozofija*, 1984. – *Duh i sloboda*, 1992. – *Oproštaj od moderne*, 1993. – *Veliki učitelji mišljenja*, 2002.

Lit.: N. Čačinović (ur.): *Danilo Pejović*, 2002.

pelagijanizam, naučavanje britskoga monaha Pelagija (oko 354 – oko 425), koji je u Rimu potkraj IV. st. počeo širiti svoj teološki nauk o čovjekovoj bezgrešnosti i spasenju na osnovi njegove slobodne volje i naravne sposobnosti poslušnosti Božjim zapovjedima. Polazio je od pretpostavke da je čovjek stvoren na sliku Božju i da se nasljedujući Krista može spasiti snagom svoje naravi. Isus Krist nije nužno spasitelj, nego samo uzoran primjer za nasljedovanje. Adamov neposluš nije neki *istočni grijeh*, koji se prenosi na potomstvo, nego njegov osobni grijeh, a Adam je loš primjer za nasljedovanje. Čovjek, po svojoj slobodnoj volji, može i ne mora slijediti Adamov primjer. Čovjek je po svojoj naravi sposoban činiti dobro i izbjegavati zlo. Milost svodi na slobodu, a spasenje čovjek postiže svojom snagom. Božja se milost dobiva sukladno vlastitim zaslugama, ne zahvaljujući sakramentima. P. se nakon Pelagijeve smrti usredotočio osobito na nauk o *predestinaciji*. Bog neke predodređuje (predestinira) za spasenje, druge za osudu. Krist je umro samo za predodređene, Bog ne želi da se svi ljudi spase. Pod Pelagijevim imenom sačuvano je puno spisa, no za mnoge postoji sumnja da im je on autor. Uz Pelagija važni su predstavnici pelagijanizma i njegovi učenici Celesije i Julijan, koji je pelagijanizam prenio u Sjevernu Afriku, te Julijan Eklanski (u. 454). Pelagijanizam je osudio sabor u Kartagi (411), a A. Augustin je napisao više polemičkih spisa protiv njega.

Lit.: G. Bonner: *Augustine and Modern Research on Pelagianism*, 1972. – B. R. Rees (ur.): *The Letters of Pelagius and His Followers*, 1991. – S. Thier: *Kirche bei Pelagius*, 1999.

Pelagije → PELAGIJANIZAM